

Voor welk drieluik gaan we in het onderwijs?

Informatie | Meningen | Emoties

Kennis | Principes | Overtuigingen

Toegepast op de vaardigheid respectvol taalgebruik

Klasse Taal¹ is een onderwijs ondersteunende organisatie die zich bezighoudt met het bewustmaken van respectvol taalgebruik bij kinderen en jongeren. KlasseTaal verzorgt jaarlijks ruim 600 gastlessen en workshops op basisscholen, scholen van voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. Daarnaast verzorgt KlasseTaal docententrainingen waarbij de vraag naar de identiteit en moraal centraal staat.

KlasseTaal is een onderdeel van de Bond tegen het vloeken en werkt vanuit een christelijke visie. KlasseTaal hanteert beide drieluiken in haar gastlessen over respectvol taalgebruik om van de oppervlakte naar een dieper inzicht te gaan.

Nog veel terrein te winnen

Op het gebied van respectvol taalgebruik is nog veel terrein te winnen. Scholen maken daarom dankbaar gebruik van de expertise van KlasseTaal. De leerlingen waarderen de lessen van KlasseTaal. *We hebben geleerd hoe belangrijk het is om respect te hebben voor elkaar en op onze taal te letten,* schreef een leerling in een nieuwsbericht.

Kennis | Principes | Overtuigingen

KlasseTaal start vanuit de drieluik: informatie | meningen | emoties, maar wil haar lessen over respectvol taalgebruik eindigen in: kennis | principes | overtuigingen. In dit artikel willen we de wezenlijke verschillen tussen beide drieluiken bezien en docenten uitdagen om tijdens hun lessen een spa dieper te gaan. *Vraag: 'Welk didactisch/pedagogisch gereedschap hanteert u bij uw lesvoorbereidingen en tijdens uw lessen?'*

Informatie versus kennis

Binnen het onderwijs kunnen we veel informatie overdragen, maar dit betekent nog niet dat we kennis hebben. Kennis stelt ons in staat om in de hoeveelheid informatie (boeken, internet), verbanden aan te brengen. Kennis helpt ons om te onderscheiden wat echt belangrijk is. Wat relevant is en irrelevant. Wat hoofdzaak is en bijzaak. Kennis gaat een spa dieper. Kennis geeft inzicht en verwerft wijsheid. Kennis verwerven heeft dus alles te maken met nadenken, doordenken, overdenken en vooruitdenken. Nadenken kost moeite. Kennis verwerven kost tijd. Informatie moet je verwerken, toetsen, vergelijken en dwingt je tot een beslissing en betekent dus onvermijdelijk keuzes maken. Soms betekent het compromissen sluiten. Tussen twee uitersten kiezen. Kennis begint met redeneren en wordt daarna een zaak van het hart. Koning Salomo in de Bijbel zegt

¹ Zie voor meer informatie www.klassetaal.nl

daarover in het Spreukenboek zinvolle dingen: “Zeg tot de wijsheid: Gij zijt mijn zuster; en heet het verstand uw bloedvriend” (7:10); Roept de Wijsheid niet, en verheft niet de Verstandigheid Haar stem?(8-1); Leer den wijze, zo zal hij nog wijzer worden; onderwijs den rechtvaardige, zo zal hij in leer toenemen. (9-9); Des wijzen leer is een springader des levens, om af te wijken van de strikken des doods.(13-14) De vraag is: willen we binnen ons onderwijs informatie doorgeven of kennis overdragen. Informatie blijft theorie (feitenmateriaal, meningen en gevoelens) en kennis is getoetst en rijp gemaakt voor en door de praktijk. Kennis is veredelde informatie of misschien juist gezegd: doordachte en doorleefde informatie. *Vraag: draagt u aan uw leerlingen/studenten informatie of kennis over? Het tweede vergt meer voorbereiding maar levert meer rendement op.*

Meningen versus principes

Een mening is een standpunt. Een subjectieve opvatting ten opzichte van personen of gebeurtenissen. Met een mening maak je kenbaar hoe je over dingen/onderwerpen denkt. Ik vind deze les niet interessant is een mening. Daaronder liggen uiteraard allerlei redenen, motieven, gevoelens en overtuigingen. Hier komen we straks nog op terug. Je mening geven betekent zoveel als dat je zegt wat je ergens van vindt, hoe je ergens over denkt.

Een mening geven is dus niet hetzelfde als argumenteren. Als je je mening wilt bewijzen dan onderbouw je dit met argumenten (logische redeneringen) Iedereen heeft wel ergens een mening over. Of die nou goed of fout is. Normaal of niet normaal. Verantwoord of onverantwoord. Na het lezen of horen van nieuws vorm je je over het gehoorde of wat je zag een mening. Principes kunnen we vergelijken met een raamwerk waarbinnen je wilt denken. Ze bieden je meningen kaders aan. Het stuurt je meningen in een richting. Een principe is bijvoorbeeld: ‘Ik behandel mensen zoals ik zelf behandeld wil worden. Door principes te benoemen kun je je gedrag vormgeven. Het zijn criteria waaraan je je wilt houden. Ik scheld niet omdat ik anderen daarmee kan kwetsen. Ik wil zelf ook niet gekwetst worden met scheldwoorden, dus laat ik het schelden ook na. Zo komen we beiden tot ons recht. Aan de hand van je principes (criteria) kun je jezelf toetsen of je op koers zit en toetsen of je je afspraken met jezelf nakomt. Dit blijft een dynamisch proces van bijstellen en blijven checken. Zie principes als een basisregel, de grond waarop je staat en het geeft houvast. Wat je normaal en niet normaal vindt. *Vraag: zie je het als docent je opdracht om deze principes boven tafel te krijgen? Aan leerlingen de meerwaarde hiervan te laten zien?*

Emoties versus overtuigingen

Allereerst is het goed om het verschil te duiden tussen gevoelens en emoties. Gevoelens hebben vaak te maken met je persoonlijkheid en emoties ontstaan vaak naar aanleiding van bepaalde situaties of momenten. Een leerling kan bijvoorbeeld heel erg gesteld zijn op een andere leerling in de klas en toch op bepaalde momenten op dezelfde leerling boos en teleurgesteld zijn als het bepaalde beloften niet na komt. Emoties hebben dus vaak een signaalfunctie. Je reageert op een prikkel uit je omgeving. Er zijn heel wat emoties te noemen en te herkennen: boosheid, jaloezie, paniek, verdriet, blijdschap, opgetogenheid enzovoort. Emoties roepen ook lichamelijke reacties op zoals: bleek/wit worden, zweten, trillen, vluchten of vechten. Emoties stellen je lichaam in staat van paraatheid. Er komen krachten vrij. Emoties vernauwen je bloedvaten in je hoofd omdat het bloed voor andere delen wordt gebruikt. Dus denkt je vaak minder helder. Zoals gezegd hebben gevoelens met je persoonlijkheid te maken. Je kunt bij het zien van een zonsondergang of door het lezen van een gedicht of het horen van een mooi lied geraakt worden. Gevoelens overstijgen als het ware het lichamelijke. Het is dieper en intenser. Gevoelens hebben ook te maken met je intuïtieve vermogen. Je gevoelens zeggen dat er iets niet in de haak is. Verliefdheid is bijvoorbeeld een gevoel. Gevoelens kun je niet zomaar oproepen maar emoties hebben vaak een duidelijke aanleiding. Gevoelens zijn je innerlijke kompas. Emoties zijn uitingsvormen en kun je leren te hanteren. Geef je toe aan je emoties of vraag je raad aan je innerlijke kompas. Waardoor laat je je leiden? *Vraag: laat je je leiden door je*

gevoelens of door je emoties. Een mooie uitdaging om je leerlingen het verschil duidelijk te maken en te leren hanteren. Ook bij problemen in de klas. Conflict hantering. Even een time-out.

Ik ben er van overtuigd dat het klopt. Overtuigingen zitten in je systeem. Deze heb je onder andere door je opvoeding meegekregen. Bepaalde overtuigingen zijn voor jou heel gewoon. Je denkt er niet altijd over na. Je reageert uit gewoonte, zeg maar: gewoontegedrag. Vloeken en schelden doe ik niet. Dat deden we thuis nooit. Niet normaal als je dat wel doet. Je bent het zo gewend. Of het waar is of niet waar is, het normaal is of niet normaal is, is geen vraag. Een overtuiging wil niet zeggen dat je de waarheid in pacht hebt. Vroeger was men er van overtuigd dat de aarde plat was. Iedereen in je omgeving dacht er zo over. Nu verklaren ze je voor gek als je dit nog steeds beweerd. Bij overtuigingen hebben we dus altijd te maken met gewenning en waarheid. Je overtuigingen worden gevormd door je opvoeding en ervaringen. Bepaalde ervaringen of beslissingen van mensen kunnen diametraal staan tegenover jouw overtuigingen. Zodra je je eigen overtuiging gaat leggen naast die van de ander dan kan het gebeuren dat je ontdekt dat jouw overtuiging niet klopt. De aarde is helemaal niet plat ontdek je na studie of na je eerste vliegreis. Je herziet je overtuiging en neemt een andere overtuiging aan. Door redeneren en vergelijken ontdek je dat je soms je standpunt/overtuiging moet herzien. De vraag is wel of je er voor open wilt staan? Laat je jezelf corrigeren als daar gegronde redenen/argumenten voor zijn? *Vraag: help je je leerling open te staan voor de mening en overtuiging van de ander. Leer je je leerlingen oprecht te luisteren naar elkaars overtuigingen die onder meningen verborgen liggen? Een prachtige uitdaging om leerlingen te leren elkaars overtuigingen serieus te nemen. Door de dialoog vorm toe te passen ontstaat dit.*

Een gastles van KlasseTaal

Bovengenoemde informatie willen we toepassen op onze gastlessen over respectvol taalgebruik en verdiepen naar kennis. KlasseTaal verzamelt aan het begin van de les veel informatie wat wordt aangereikt door de leerlingen. We spreken af dat in dit eerste gedeelte er naar elkaar geluisterd wordt. We corrigeren elkaar niet. We spreken geen waarde oordelen uit. We spreken niet in termen van goed en fout. Normaal en niet normaal. Sociaal en asociaal. Alle meningen tellen. Alle meningen krijgen de ruimte. Iedereen wordt gehoord. Dat vinden ze moeilijk en spannend, maar dit zijn wel de basisregels die we aan het begin afspreken. We vragen ook volledige instemming met deze regel. Eerder beginnen we niet. Zodra iemand een oordeel uitspreekt, dan spreken we elkaar daar op aan. De hele groep is hiervoor verantwoordelijk. Tijdens dit eerste gedeelte ontdekken ze hoe snel we als mensen geneigd zijn een waardeoordeel uit te spreken. Dat zegt ook zeker iets van de wijze van opvoeden. Krijgen kinderen de ruimte om hun mening te geven. Wordt er echt naar ze geluisterd? *Vraag: krijgen leerlingen tijdens jouw lessen de ruimte om hun mening te geven. Bewaak je die ruimte? Of zie je leerlingen als flessen die alleen maar gevuld moeten worden?*

Stelling | vragen | opdrachten | video

Vaak starten we vanuit een stelling: 'Mag je alles zeggen wat je denkt?' Daarna verzamelen we informatie, meningen, gevoelens en emoties. Aan de hand van een scheldtest met behulp van vragen en opdrachten verbreden we deze informatie. Vragen als: 1. Scheld je met alles of zijn er grenzen? 2. Welke scheld- en vloekwoorden hoor je op school en op straat het meest? Wat vind je ervan? Doet de school hier wat aan? Hoe vind je de regels van de school als het gaat over vloeken en schelden? We bekijken video's waarin jongeren en ouderen worden geïnterviewd over de vraag wat ze van grof taalgebruik vinden. Reageer eens op de dingen die gezegd zijn? Wat roept het in jouw beleving op? Wat vind je van het scheldwoord: 'Verrekte mongool'? Schelden en vloeken is een gebrek aan woorden. Schelden en vloeken is aangeleerd of aangeboren? Schelden is erger dan slaan. En zo komen er allerlei vragen, stellingen en filmfragmenten aan de orde. Elke leerling krijgt de ruimte voor zijn/haar mening, verhalen en ervaringen. Na het verzamelen van het linkerbord (informatie) het middenbord (meningen) en het rechterbord (gevoelens/emoties), ronden we het eerste gedeelte (drieluik: informatie-meningen-emoties) af. Het drieluik laten we wel openstaan om er in het tweede

gedeelte (drieluik: kennis-principes-overtuigingen) nog op terug te kijken. Het verzamelde 'ruwe/grove' materiaal gaan we de hele les op teruggrijpen. Oké, dus zo denken jullie erover? Wie wil er nog een aanvulling op geven of iets toevoegen? Zijn er nog zaken niet gezegd of benoemd zijn? Zit je nog iets hoog? Wat wil je nog kwijt? Er is nu nog ruimte voor. Oké, deel één is afgerond. Even een korte time-out. Even ontspannen want straks gaat het er om spannen en wordt het pas echt spannend. Na de afronding van het eerste gedeelte krijgen leerlingen de ruimte om op elkaars meningen en ideeën te reageren. Ook nu spreken we af dat we ons aan enkele regels gaan houden. Het mag er fel en scherp aan toe gaan, maar wel binnen de fatsoensregels. We spreken af dat we elkaar bevragen op de meningen. We spelen niet op de persoon. Bij dit gedeelte gebruiken we twee vormen, namelijk debat en dialoog.²

We laten elkaar uitspreken. We onderbouwen onze mening met enkele argumenten. We analyseren drogredenen. Het mag op het scherps van de snede. Maar wel fairplay. Leerlingen worden in dit gedeelte gedwongen om na te denken over hun visie, ideeën, meningen en overtuigingen. Kloppen de redenties? Nu verdiept de informatie zich. Ze worden geconfronteerd met onvolledigheden, discrepanties en blinde vlekken in hun denken. Er komt nu een denkproces op gang. Sommige leerlingen vertellen uit eigen ervaring waarom ze bijvoorbeeld moeite hebben met het scheldwoord 'kanker' of 'mongool' of 'gvd'. Soms raken leerlingen geëmotioneerd omdat ze vertellen over een geliefde die overleden is aan kanker. Waarom het geloof in God voor een leerling belangrijk is. Een jongen vertelt dat zijn vader in de bouw is doodgefallen en duidelijk maakt dat hij heel veel moeite heeft met het scheldwoord: 'val dood'. Voor ons als docent komt het er op aan goed te sturen, te luisteren en te kijken wanneer het gaat om overtuigingen en principes. De docent vraagt voortdurend welke principes en overtuigingen bij bepaalde discussie een rol meespelen. Zo verdiepen we de informatie tot kennis. Leerlingen leggen verbanden tussen scheldwoorden en gevoelige gebieden en ontdekken wat een wereld erachter schuilt. Bijvoorbeeld als we samen kijken naar het scheldwoord 'kelerelijder'. Voor veel leerlingen is het een eyeopener als ze ontdekken dat het hier gaat om 'cholera' (cho-le-re-lijder). Een ziekte waar elk jaar miljoenen mensen aan overlijden door gebrek aan schoon drinkwater en hygiëne. Daarom werken we steeds vanuit drie cirkels. De microcirkel(ik), de mesocirkel(de ander-je klasgenoten/familie) en de macrocirkel(de verre ander-de wereld). Het probleem van cholera trekken we met deze informatie naar de microcirkel. Hiermee verdiepen we de informatie tot kennis en zet het leerlingen aan om na te denken over het wel of niet gebruiken van dit woord als scheldwoord. Vinden ze het principiële verantwoord om te schelden met mongool als je een klasgenoot hebt die een broer of zus heeft met het downsyndroom en heeft aangegeven het scheldwoord niet te waarderen. Een leerling vertelt dat het geloof in Jezus veel voor hem of haar betekent en zich gekwetst voelt als een ander dit belachelijk maakt en niet serieus neemt? Nu raken we aan de principes en de overtuigingen van leerlingen. Het tweede drieluik: kennis | principes | overtuigingen wordt steeds meer zichtbaar en hoorbaar en voelbaar. Zo groeien ze in kennis en dus ook in wijsheid. Mooi als een klas na jouw les wijzer weggaat dan toen ze erin kwamen. Wat we als KlasseTaal doen is dus niets anders dan onder-wijzen. Het woord 'wijs' zit erin. Wijs maken. Bewustwording komt tijdens zo'n les op gang. Tegelijkertijd doen we aan meningsvorming, persoonsvorming en attitudevorming. Vraag: neem je als docent genoeg met het eerste drieluik of wil je een dimensie dieper gaan en werken aan kennisoverdracht en identiteitsvorming? Dan is het tweede drieluik een uitdaging en een must. Wij van KlasseTaal willen leerlingen onder-wijzen tot wijze en verantwoorde mensen die leren zien dat ze altijd in relatie staan tot de ander en pas zichzelf kunnen worden met en door die ander. De samenleving heeft dringend behoefte aan wijze en nadenkende mensen die hebben geleerd rekening te houden met de ander omdat ze geleerd hebben zichzelf liefhebben. Wat hebben we toch een prachtig beroep!

Sjors van der Kraan | gastdocent VO/MBO – KlasseTaal
www.klassetaal.nl | sjors@klassetaal.nl

² Rogier Elshout heeft in een kort artikel mooi het verschil aangegeven tussen een debat en een dialoog. Zie hiervoor www.huisvanerasmus.nl

